

УДК 340.3

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ВИКОНАННЯ УГОД (ДОГОВОРІВ) ПРО ПРИМИРЕННЯ

Потяк В.І., асистент
кафедри кримінального права
Навчально-науковий юридичний інститут
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Стаття присвячена аналізу міжнародних стандартів у галузі прав людини в контексті закріплення кримінально-правового забезпечення охорони виконання угод (договорів) про примирення.

Ключові слова: кримінально-правова охорона, примирення, угода про примирення, механізми кримінально-правового забезпечення охорони виконання угод про примирення.

Статья посвящена анализу международных стандартов в области прав человека в контексте закрепления уголовно-правового обеспечения охраны исполнения сделок (договоров) о примирении.

Ключевые слова: уголовно-правовая охрана, примирения, соглашение о примирении, механизмы уголовно-правового обеспечения охраны выполнения соглашений о примирении.

Potiak V.I. INTERNATIONAL STANDARDS OF CRIMINAL-LAW MECHANISMS OF SECURING THE FULFILLMENT OF AGREEMENTS OF RECONCILIATION

The article analyzes the international human rights standards in terms of acknowledgement of criminal-law mechanisms of securing the fulfillment of agreements of reconciliation.

Key words: criminal-law mechanisms of securing, reconciliation, agreement of reconciliation, criminal-law mechanisms of securing fulfillment of agreements of reconciliation.

Постановка проблеми. Комплексне дослідження кримінально-правового забезпечення охорони виконання угод (договорів) про примирення або про визнання винуватості належить дисертаційна робота С. Ященко [1] (2016 р.). Крім того, питання договірних відносин у кримінальному праві і кримінальному процесі України досліджувалися в дисертаціях П. Пушкаря «Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження» [2] (2005 р.), О. Соловйової «Примирення сторін у кримінальному процесі України» [3], А. Яценка «Примирення з потерпілим у механізмі кримінально-правового регулювання» [4] (2006 р.), Ю. Микитина «Відновне правосуддя у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні» [5] (2010 р.), Р. Новака «Кримінальне провадження на підставі угод в Україні» [6], О. Леляк «Угода про визнання винуватості у кримінальному процесі України» [7] (2015 р.), а також Г. Саєнко «Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України» [8] (2017 р.).

Ступінь розробленості проблеми. До найновіших досліджень кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості належить дисертаційна робота С. Ященко [1] (2016 р.). Крім того, питання договірних відносин у кримінальному праві і кримінальному процесі України досліджувалися в дисертаціях П. Пушкаря «Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження» [2] (2005 р.), О. Соловйової «Примирення сторін у кримінальному процесі України» [3], А. Яценка «Примирення з потерпілим у механізмі кримінально-правового регулювання» [4] (2006 р.), Ю. Микитина «Відновне правосуддя у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні» [5] (2010 р.), Р. Новака «Кримінальне провадження на підставі угод в Україні» [6], О. Леляк «Угода про визнання винуватості у кримінальному процесі України» [7] (2015 р.), а також Г. Саєнко «Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України» [8] (2017 р.).

Однак зазначені дослідження не стосувалися аналізу міжнародних стандартів кримінально-правового забезпечення охорони виконання угод (договорів) про примирення.

Мета статті – проаналізувати міжнародні стандарти в галузі прав людини в контексті закріплення кримінально-правового забезпечення охорони виконання угод (договорів) про примирення.

Виклад основного матеріалу. У межах даної статті кримінально-правове забезпе-

чення охорони виконання угод розглядається як гарантування, захист і охорона суспільних відносин, пов'язаних із виконанням угод про примирення шляхом встановлення кримінальної відповідальності чи через превентивні і заохочувальні кримінально-правові та кримінально-процесуальні механізми.

Основи міжнародних стандартів кримінально-правового забезпечення охорони виконання угод (договорів) про примирення закріплені на світовому рівні – в актах Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) та її органів, а також на європейському рівні – у документах Ради Європи і Європейського Союзу (далі – ЄС).

Аналіз міжнародно-правових актів ООН, що опосередковано або безпосередньо містять вимоги до запровадження і застосування альтернативних механізмів розв'язання кримінально-правових конфліктів, примирення в разі вчинення кримінального правопорушення, охорони договірних відносин сторін в разі скоєння злочину, здійснений Д. Ван Нессом. Зокрема, він зазначає, що роль держави в реакції на конкретні злочини має полягати в забезпеченні потерпілих і правопорушників неупередженими офіційними юридичними механізмами [9, с. 30]. Отже, вбачається необхідність детальнішого дослідження міжнародно-правих актів, які регулюють дане питання.

Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»), від 29 листопада 1985 р. [10] зазначають, що необхідно забезпечити сумірність дій у відповідь з урахуванням особливостей обставин, особи правопорушника, а також жертви. Фактично передбачається можливість справедливих дій у відповідь на будь-яке кримінальне правопорушення, яке вчиняється неповноліт-

німи, і здійснення контролю за виконанням судових рішень.

Р. 13 Керівних принципів, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних з участю дітей-жертв і свідків злочинів, затверджених Генеральною Асамблеєю ООН 22 липня 2005 р. [11], визначає базові аспекти права на відшкодування. Його елементом є можливість цілковитої компенсації для дітей-жертв, які постраждали від злочину.

Зазначені керівні принципи містять заклик до країн ООН запроваджувати, зокрема, кримінально-правові механізми компенсації шкоди, завданої злочинцем. Крім того, передбачено встановлення примусового виконання рішень чи розпоряджень про відшкодування збитків і виплату компенсації. Таке відшкодування може здійснюватися на основі рішення кримінального суду.

Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист і відшкодування збитку для жертв грубих порушень міжнародних норм в галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, затверджені Комісією із прав людини ООН 25 липня 2005 р. [12], містять вказівку про необхідність вжиття заходів для мінімізації незручностей для жертв злочинів, зокрема, після завершення адміністративних і судових процедур, якщо це стосується їхніх інтересів (р. 8, п. 12, пп. b). Навіть більше, зазначений міжнародний документ передбачає, що держава повинні прагнути до створення механізмів компенсації шкоди і надання іншої допомоги жертвам злочинів, якщо сторона, яка має нести відповідальність за завдану шкоду, не бажає виконувати свої зобов'язання. Отже, мають бути ефективні національні законодавчі механізми виконання судових рішень про компенсацію шкоди (р. 9, п. п. 16, 17).

Окрім світових стандартів, які встановлені ООН, необхідно також звернути увагу на рамкові європейські правові акти, які містять вказівки на основі кримінально-правового забезпечення охорони договору про примирення.

У Рекомендації № R (77) 27 Комітету міністрів Ради Європи про компенсацію потерпілим від злочину від 28 вересня 1977 р. [13] зазначено, що компенсація особам, які потерпіли від злочину, повинна бути максимально повною і справедливою (р. 1, п. 4).

Рекомендація Комітету міністрів ради Європи державам-членам стосовно положення потерпілого в межах кримінального права та кримінального процесу № R (85) 11 від 28 червня 1985 р. [14] визначає, що коли компенсація признається як кримінальна санкція, то вона повинна виконуватися першочергово. Також потерпілому має надаватися максимальна допомога в отриманні грошей як відшкодування.

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» від 17 вересня 1987 р. № 6 R (87) 18 [15] передбачає, що постраждалий повинен мати можливість домагатися компенсації шкоди, завданої злочинцем, у «кримінальному суді». Аналіз цієї рекомендації дозволяє зробити висновок, що не тільки

укладення, а й виконання «мирового договору» означає відмову від переслідування. Крім того, має бути можливість його примусового виконання. Навіть більше, заперечення обвинуваченого щодо «судового розпорядження», яким затверджено умови «мирового договору», не забороняє застосування принципу «поворот до гіршого».

В основоположному рішенні Ради ЄС «Про місце жертв у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 р. [16] зауважено, що країни-учасниці повинні наблизити своє законодавство до такого рівня, який необхідний для забезпечення жертв злочинів високим ступенем захисту. Вони охоплюють заходи допомоги жертвам після судового розгляду. Ст. 9 згаданого рішення передбачає, що кожна країна повинна вжити відповідних заходів, щоб спонукати правопорушників адекватно компенсувати шкоду, завдану жертвам. Крім того, у ст. 10 зазначеного документа наголошується на тому, що будь-яка угода між жертвою та правопорушником, досягнута під час медіації в кримінальних справах, може бути взята до уваги.

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи щодо ефективності правосуддя від 18 вересня 2002 р. № R (2002) 11 [17] підкреслює, що всі судові рішення повинні виконуватися ефективно і своєчасно (р. 1, п. 3).

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи щодо вдосконалення національних засобів правового захисту від 12 травня 2004 р. № R (2004) 6 [18] закликає забезпечити належне відшкодування за будь-яке виявлене порушення. Реалізація цього положення можлива через вжиття необхідних і належних заходів для забезпечення шляхом законодавчого регулювання або через судову практику ефективних засобів правового захисту (п. п. 1, 4).

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо допомоги потерпілим від злочинів від 14 червня 2006 р. № R (2006) 8 [19] закріплює положення про обов'язок держави забезпечити ефективне визнання та дотримання прав потерпілих, зокрема, вони мають визнавати негативні наслідки злочину для потерпілих. Крім того, потерпілим належить забезпечити якомога кращий захист від вторинної віктимізації. Отже, держави мають розробити правила з метою запобігання повторній віктимізації і протидії їй. Запобігання випадкам повторної віктимізації має бути істотним складником усіх стратегій надання допомоги потерпілим і профілактики злочинності (п. п. 2.1, 8.4, 10.5).

Висновки. Аналіз зазначених стандартів ООН і загальноєвропейських інституцій кризь призму основ кримінально-правового забезпечення охорони угоди (договору) про примирення дає підстави для виокремлення прав людини, пов'язаних із таким механізмом. До них належать: 1) право на поновлення в правах; 2) право на компенсацію шкоди, спричиненої кримінальним правопорушенням; 3) право на охорону результатів примирення, які закріплені в договорі між правопорушником і потерпілим чи судовому рішенні.

Отже, можемо стверджувати, що на основі проведеного аналізу міжнародно-правових актів допускається наявність механізмів кримінально-правового забезпечення охорони договору про примирення. Вони слугують додатковою гарантією реального захисту договірних зобов'язань, досягнутих у межах примирення і сприяють повноцінному захисту інтересів потерпілого. Конкретна форма реалізації кримінально-правового забезпечення охорони договору про примирення в міжнародних стандартах на імперативній основі не встановлюється, а її вибір здійснюється самою державою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ященко С. Кримінальна відповідальність за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2016. 229 с.
2. Пушкар П. Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 23 с.
3. Соловійова О. Примирення сторін у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2006. 20 с.
4. Ященко А. Примирення з потерпілим у механізмі кримінально-правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2006. 20 с.
5. Микитин Ю. Відновне правосуддя у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2010. 19 с.
6. Новак Р. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2015. 20 с.
7. Лесяк О. Угода про визнання винуватості у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 23 с.
8. Саєнко Г. Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2017. 244 с.
9. Несс Д. Ван. Восстановительное правосудие и международные права человека. Восстановительное правосудие / под общей ред. И. Петрухина. Москва: МОО Центр «Судебно-правовая реформа», 2003. С. 12–32.
10. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29 листопада 1985 р. URL: http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_211 (дата звернення: 19.02.2018).
11. Керівні принципи, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочинів, затверджені Генеральною Асамблеєю ООН 22 липня 2005 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_e54 (дата звернення: 19.02.2018).
12. Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист і відшкодування збитку для жертв грубих порушень міжнародних норм в галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права ООН від 25 липня 2005 р. URL: http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_e53 (дата звернення: 19.02.2018).
13. Рекомендація № R (77) 27 Комітету міністрів Ради Європи про компенсацію потерпілим від злочину від 28 вересня 1977 р. URL: http://echr-base.ru/res77_27.jsp (дата звернення: 19.02.2018).
14. Рекомендація № R (85) 11 Комітету міністрів державам-членам стосовно положення потерпілого в межах кримінального права та кримінального процесу від 28 червня 1985 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_127 (дата звернення: 19.02.2018).
15. Стосовно спрощення кримінального правосуддя: рекомендації Комітету міністрів Ради Європи від 17 вересня 1987 р. № 6 R (87) 18. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_339 (дата звернення: 19.02.2018).
16. Про місце жертв у кримінальному судочинстві: основоположне рішення Ради Європейського Союзу від 15 березня 2001 р. URL: https://issuu.com/uccg/docs/16_fr_decision_ukr (дата звернення: 19.02.2018).
17. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи щодо ефективності правосуддя від 18 вересня 2002 р. № R (2002) 11. URL: http://echr-base.ru/res2002_12.jsp (дата звернення: 19.02.2018).
18. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи щодо вдосконалення національних засобів правового захисту від 12 травня 2004 р. № R (2004) 6. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_718 (дата звернення: 19.02.2018).
19. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо допомоги потерпілим від злочинів від 14 червня 2006 р. № R (2006) 8. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/\\$FILE/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20\(2006\)%208.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/$FILE/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20(2006)%208.pdf) (дата звернення: 19.02.2018).